

Historia

KODEŃ - KRÓTKA HISTORIA

Pierwsze wzmianki historyczne o Kodniu pochodzą z końca XV w. /w źródłach ruskich nazwa Todeń/. Sapiehowie wykupili wówczas od braci Ruszczyków istniejące na Bugu w Kodniu młyny wodne. W 1511 r. Iwan /Jan / Sapieha wojewoda witebski i podlaski, uzyskał od króla Zygmunta Starego przywilej na wystawienie w Kodniu zamku i lokowanie miasta na prawie magdeburskim. W 1513 r. Kodeń otrzymał herb, burmistrza i rajców, a mieszkańcy uzyskali od właściciela liczne przywileje.

Podstawę rozplanowania urbanistycznego stanowił obszerny Rynek o powierzchni całkowitej 2,0 ha. Czworoboczne założenie Rynku o formie trapezu przecinał trakt brzeski po przekątnej od północno - wschodniego narożnika do ul. Bialskiej wychodzącej w narożniku południowo - zachodnim.

Podstawowe wymiary Rynku zostały zachowane do dzisiaj.

Aż do XVIII w. pozostający w rękach Sapiehów Kodeń /wywodziła się stąd kodeńska linia Sapiehów / był bogatym miastem. Istniał tu m. in. port rzeczny na Bugu, skąd spławiano zboże do Gdańska. Dlatego miasto było obiektem częstych napadów Tatarów, Kozaków i Szwedów.

Na początku XVIII w. miasto przeszło w ręce Branickich. Był to czas rozkwitu gospodarczego - rządów Elżbiety z Branickich w Kodniu. Poczyniono liczne inwestycje murowane Rynku: wybudowano murowane piętrowe kramy o dł. ca 42 m i drewniane o dł. ca 70 m, w narożu wschodniej pierzei stanął okazały Kafenhauz. Wcześniej, w latach 1629 - 1686 Mikołaj Pius zwany pobożnym wznosił w miejsce drewnianego, okazały murowany kościół ś. Anny z kaplicą Cudownej matki Bożej Kodeńskiej.

Od momentu lokacji Rynek pełnił funkcje centra handlowego (kilka jarmarków rocznie) i administracyjnego (Ratusz z Urzędem Wójta, sądami, więzieniem), miejsce spotkań towarzyskich, zebrań publicznych i egzekucji. Tutaj stał Ratusz, kramy, warsztaty rzemieślnicze, zajazdy, karczmy, murowane i drewniane domy najzamożniejszych mieszczan. Plac rynkowy był również placem przykościelnym, a kościół ś. Anny i Cudowny Obraz Matki Bożej miejscem kultu religijnego i celem pielgrzymek z Podlasia i dalekich okolic.

Z początkiem XIX w. miasto powoli chyliło się ku upadkowi. Wraz z utratą niepodległości Kodeń od 1795r. znalazł się w zaborze rosyjskim.

Miasto cierpiało dotkliwie wskutek ciągłych przemarszów wojsk i bitew rozgrywanych w okolicy. Zamierało rzemiosło, liczne pożary trawiły zabudowę drewnianą. Nadal jednak działał magistrat, urząd skarbowy, sąd okręgowy.

Za udział mieszkańców w Powstaniu Styczniowym Car odebrał Kodniowi prawa miejskie.

Zabudowa Rynku uległa degradacji. Płytę Rynku, niczym nie utwardzoną, zajmowała murawa i wyboiste, pełne błota obrzeżne ulice. Jedynym akcentem placu targowego była drewniana, wsparta na czterech filarach, kryta daszkiem studnia, wokół której wybrukowano kamieniem polnym niewielki placyk.

Obok kościoła św. Anny postawiono drewniany parterowy budynek szkoły elementarnej.

W 1913 r. administracja rosyjska wystawiła ceglany pomnik „Cara Oswobodiciela”, symbol panowania rodu Romanowów. W Polsce niepodległej pomnik usunięto. W 1927 r. na osi kościoła św. Anny wzniesiono na wysokim cokole figurę Najświętszej Marii Panny, projektowaną przez arch. Mariana Kiernowskiego a wykonaną przez Wojciecha Durka z Kielc.

Ponieważ w czasie drugiej wojny światowej w okolicy istniał silny ośrodek ruchu oporu, Kodeń zajęty był przez wojska niemieckie.

Od 1973 r. siedziba gminy w pow. bialskim woj. lubelskim. Od 1975 r. gmina w województwie białkopodlaskim.

Większość zabytków w Kodniu ma związek z rodem Sapiehów. Są to:

Pozostałości zamku Sapiehów z pocz. XVI w. /w postaci fundamentów, obwarowań ziemnych z XVII w. i arsenału z XVI-XVII w./ . Został on wybudowany na niewielkim wzgórzu między Bugiem a jeziorem oddzielającym go od miasta, otoczony wałem i połączony z miastem zwodzonym mostem.

Dawna cerkiew /prawosławna/ zamkowa pw. Św. Ducha, późnogotycka, zbudowana ok. 1540 r. / obecnie kościół rzym.-kat./

Renesansowy kościół pw. Św. Anny zbudowany w latach 1629-36 w/g. projektu arch. Jana Cangerle.

Kaplica cmentarna pw. Św. Wawrzyńca zbudowana w 1703 r. w kształcie rotundy.

Pałac zw. Placencją z poł. XVIII w. i oficyna z tegoż okresu, otoczone parkiem krajobrazowym z II poł. XIX w.

UG Kodeń